تعامل انسان و اطلاعات. جلد ششم، شماره اول (بهار ۱۳۹۸): ۲۹-۱۷
http://hii.khu.ac.ir
مقاله اصیل پژوهشی

سنجش ارتباط بین مهارت‌های سواد اطلاعاتی و محیط‌های اطلاعاتی: مطالعه‌ی موردی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان

* **علی جلالی دیزجی:** دانشیار ، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) dizaji@yahoo.com
عرفات لطفی: کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
گلنسا گلینی مقدم: استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۰۴
پذیرش: ۱۳۹۷/۱۲/۲۴

زمینه و هدف: این پژوهش به بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان و ارتباط آن با محیط‌های اطلاعاتی مورد استفاده‌ی آنها می‌پردازد.

روش پژوهش: پژوهش پیمایشی و از نوع توصیفی- همبستگی است. جامعه‌ی آماری ۱۹۷۷ نفر دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه کردستان است و حجم نمونه ۳۲۱ نفر است که با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی انتخاب شده‌اند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه‌ای شامل دو بخش برای شناسایی انواع محیط‌های اطلاعاتی و مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان مورد مطالعه گردآوری شده است و با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی تحلیل شده است.

یافته‌ها: سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان در همه مهارت‌های سواد اطلاعاتی بالاتر از متوسط بوده و مطلوب است. بررسی رابطه بین متغیرهای تحقیق نشان می‌دهد که بین محیط‌های اطلاعاتی دانشگاهی و سواد اطلاعاتی رابطه مثبت و قوی وجود دارد. همبستگی بین محیط‌های اطلاعاتی علمی با سواد اطلاعاتی مثبت و مطلوب و بین محیط‌های اطلاعات عمومی و مهارت‌های سواد اطلاعاتی مثبت و متوسط است. بین مهارت اول و دوم سواد اطلاعاتی با محیط‌های اطلاعاتی، رابطه‌ای منفی و معکوس؛ بین مهارت سوم و چهارم با محیطها رابطه‌ای مثبت و مستقیم بوده و رابطه‌ی بین مهارت پنجم با محیط‌های اطلاعاتی منفی و معکوس اما معنادار نیست. بنابراین بین سه بعد نیازهای اطلاعاتی، اولویت با نیازهای اطلاعاتی دانشگاهی و سپس علمی است اما نسبت به نیازهای اطلاعاتی عمومی غفلت و کوتاهی شده است.

نتیجه‌گیری: مقاله به دلیل شناسایی سواد اطلاعاتی و فایده‌اش در شناخت رابطه سواد اطلاعاتی و محیط‌های اطلاعاتی جامعه پژوهش و برنامه‌ریزی مربوط ارزشمند است.

کلیدواژه‌ها: سواد اطلاعاتی، دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان. محیط اطلاعاتی علمی، محیط اطلاعاتی دانشگاهی، محیط اطلاعاتی عمومی

تعارض منافع: گزارش نشده است.
منبع حمایت کننده: حامی مالی نداشته است.

شیوه استناد به این مقاله

APA: Jalali Dizaji, A., Lotfi, A., Galyani Moghaddam, G., (2019). Identifying Information Grounds of Kurdistan University Postgraduate Students and Their Relation with Students' Information Literacy Skills. *Human Information Interaction*. 6(1);17-29. (Persian)

Vancouver: Jalali Dizaji, A., Lotfi, A., Galyani Moghaddam, G., Identifying Information Grounds of Kurdistan University Postgraduate Students and Their Relation with Students' Information Literacy Skills. *Human Information Interaction*. 2019; 6(1): 17-29 (Persian)

انتشار مجله تعامل انسان و اطلاعات با حمایت مالی دانشگاه خوارزمی انجام می‌شود.
انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با CC BY-NC-SA 1.0 صورت گرفته است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1398.6.1.2.7]

Human Information Interaction. Vol. 6, No. 1 (Spring 2019):17-29

http://hii.khu.ac.ir
Original Article

Identifying Information Grounds of Kurdistan University Postgraduate Students and Their Relation with Students' Information Literacy Skills

*** Ali Jalali Dizaji:** Associate Professor, Department Of Information Science & Knowledge Studies, School of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. (Corresponding author) dizaji@yahoo.com
Arafat Lotfi: Master of Information Science & Knowledge Studies, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
Golnessa Galyani Moghaddam: Assistant Professor, Department Of Information Science & Knowledge Studies, School of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Received: 26/10/2018 Accepted: 15/03/2019

Abstract

Background and Aim: This article studies the information literacy skills of Kurdistan University graduate students and its relationship with their information grounds.
Methods: The research used descriptive-correlation survey methodology. The statistical population consisted of 1977 Master degree students at University of Kurdistan and 321 members thereof selected by stratified random method for research sample. Data collected by a questionnaire including two sections for identification of the students' information grounds and information literacy skills. Descriptive as well as inferential statistics were used for data analysis.
Results: Kurdistan University graduate students overall information literacy was above average and desirable in five literacy skills. Results on the relationship between research variables showed that there is a positive and strong correlation between academic information grounds and information literacy competencies. Correlation between scientific information grounds and information literacy competencies is positive and suitable where it is positive and moderate between public information grounds and information literacy competencies. There is a negative correlation between first and second information literacy competencies and information grounds; straight and positive correlation between third and fourth information literacy competencies with grounds and fifth information literacy competency and information grounds correlation is insignificant but negative. It is concluded that priorities among three dimensions is for academic and scientific information needs but public information needs is less concerned and deficiency should be improved.
Conclusion: Article is valuable for information literacy competencies recognition and its advantages for correlation indication between information literacy and information grounds and policy making on research population.
.

Keywords: academic, public and scientific information grounds, information literacy skills, Kurdistan University graduate students

Conflicts of Interest: None
Funding: None.
How to cite this article

APA: Jalali Dizaji, A., Lotfi, A., Galyani Moghaddam, G., (2019). Identifying Information Grounds of Kurdistan University Postgraduate Students and Their Relation with Students' Information Literacy Skills. *Human Information Interaction*. 6(1);17-29. (Persian)

Vancouver: Jalali Dizaji, A., Lotfi, A., Galyani Moghaddam, G., Identifying Information Grounds of Kurdistan University Postgraduate Students and Their Relation with Students' Information Literacy Skills. *Human Information Interaction*. 2019; 6(1): 17-29 (Persian)

The journal of *Human Information Interaction* is supported by Kharazmi University, Tehran, Iran.
This work is published under CC BY-NC-SA 1.0 licence.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1398.6.1.2.7]

مقدمه

یکی از ویژگی های مهم عصر اطلاعات، میزان تولید، ذخیره سازی و نشر اطلاعات در جهان است. در واقع در عصر اطلاعات که ما با انبوه اطلاعات مواجه هستیم و افزونگی بیش از حدی در زمینه اطلاعات وجود دارد، افراد باید قادر باشند به اطلاعات مورد نیاز خود به شیوه‌ی مؤثر و کارآمدی دسترسی پیدا کنند. بنابراین، ما همچنان ملزم به یادگیری شیوه‌های مطلوبتر در زمینه‌ی دسترسی به اطلاعات مورد نیاز خود هستیم. در واقع در دنیای امروزی تنها سوادخواندن، نوشتن و حساب کردن برای بهره مندی از اطلاعات کفایت نمی کند، بلکه به منظور استفاده مؤثر از اطلاعات، حضور بانشاط در جهان ارتباطات و تعامل پویا با رسانه های مبتنی بر فناوری اطلاعات، نیازمند مجهز شدن به مهارت‌ها ی نوینی هستیم که با عنوان "سواد اطلاعاتی" شناخته می شوند.

بنابراین در دنیای کنونی که فناوری اطلاعات به شدت رشد کرده، افراد برای انجام امور خود به نحو مطلوب، نیازمند سواد اطلاعاتی هستند. سواد اطلاعاتی به مجموعه‌ی مهارت‌ها و توانایی‌هایی گفته می‌شود که هر فردی در دنیای امروز برای انجام وظایف محوله‌ی خود باید دارا باشد (حسن زاده و اسدی،۱۳۸۳). به عبارتی، سواد اطلاعاتی مهارت‌هایی است که به کمک آن می‌توان از میان انبوه اطلاعات موجود، به مفیدترین و مناسب‌ترین آنها دسترسی پیدا کرد. سواد اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی دو روی یک سکه هستند و از این رو، «یان مال‌لی»[1] (۱۳۷۶) این مهارت‌ها را تحت عنوان مهارت‌های اطلاع‌یابی بیان نموده و به صورت زیر تقسم کرده است.

الف. مهارت‌های بازیابی اطلاعات. ب. مهارت‌های ارزیابی اطلاعات ج. مهارت‌های سازماندهی اطلاعات. د. مهارت‌های تبادل اطلاعات که به مجموعه این مهارت‌ها اصطلاحا" سواد اطلاعاتی گفته می‌شود (داورپناه، ۱۳۸۵).

از طرفی انسان‌ها ممکن است روزانه با سؤالات و پدیده‌های مبهم زیادی روبرو شوند که برای کشف آنها و دستیابی به پاسخ این سؤالات، به اطلاعات نیاز دارند. در عصر اطلاعات، دسترسی داشتن به اطلاعات متناسب با نیاز اطلاعاتی موضوع مهمی است. در این راستا، افراد جامعه اطلاعاتی را در اختیار دیگران قرار می‌دهند یا اطلاعاتی را از دیگران کسب می‌کنند و در حقیقت نوعی «بده و بستان اطلاعاتی» در محیط زندگی‌شان وجود دارد. بنابراین، تبادل اطلاعاتی در محیطهای اطلاعاتی متعددی اتفاق می‌افتد که انسان‌ها در زندگی اجتماعی از آنها استفاده می‌کنند کانتز محیط اطلاعاتی را اینگونه تعریف می‌کند «محیط اطلاعاتی مکان‌هایی هستند که افراد در آنها به تبادل اطلاعات می‌پردازند» (کانتز و فیشر[2]، ۲۰۱۰). آنچه که در محیطهای اطلاعاتی برحسب ضرورت از سوی حاضران در آنها رخ می‌دهد رفتارهای متفاوت انسانی است که در ارائه و دسترسی به اطلاعات به کار می‌روند که به عنوان رفتار اطلاعاتی از آن یاد می‌شود. این که افراد عموماً به صورت داوطلبانه و بدون دغدغه‌ی خاطر در چه نوعی از محیطهای اطلاعاتی حضور پیدا کرده، اطلاعاتی را خلق و به اشتراک بگذارند و از اطلاعات تولید شده استفاده کنند، مبحث مهمی در رفتار اطلاعاتی است که شایسته‌ی بررسی است.

به لحاظ سابقه مطالعاتی، پژوهش‌های زیادی در مورد سواد اطلاعاتی در ایران و در خارج از کشور صورت گرفته است. ولی در مورد ارتباط سواد اطلاعاتی با محیط اطلاعاتی تعداد کمی پژوهش انجام شده است. لذا در این بخش، پیشینه‌ی تعدادی از پژوهش‌های مرتبط بیان می شود.

شیبانی(۱۳۹۰) در گزارش پژوهشی که با عنوان «رابطه‌ی محیط اطلاعاتی و سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تبریز و رابطه‌ی این محیطها با مهارت‌های سواد اطلاعاتی آنان» به روش پژوهش پیمایشی- توصیفی(همبستگی) و ابزار پرسشنامه بین ۲۷۸ نفر دانشجو اجرا و منتشر نمود به نتایج زیر دست یافت: در خصوص وضعیت سواد اطلاعاتی، دانشجویان، در سطح ۵ مهارت تعریف شده، از وضعیت مطلوبی برخوردار نبوده و مهارت سواد اطلاعاتی دانشجویان کم بوده است. در زمینهٔ بررسی وجود رابطه بین محیطهای اطلاعاتی و مهارت های سواد اطلاعاتی نتایج پژوهش نشان داد که میان میزان استفاده از محیط اطلاعاتی علمی و ۵ مهارت سواد اطلاعاتی، همبستگی معناداری وجود دارد. همینطور از بین ۵ مهارت سواد اطلاعاتی، ۴ مهارت با میزان استفاده از محیط اطلاعاتی دانشگاهی، همبستگی معناداری دارند. بین میزان استفاده از محیط اطلاعاتی عمومی و ۳ مورد از مهارت های سواد اطلاعاتی رابطه معناداری وجود دارد. اما میان میزان استفاده از محیط اطلاعاتی خوابگاهی و مهارت‌های سواد اطلاعاتی، همبستگی معناداری دیده نشده است.

سهرابی (۱۳۹۳) تحقیقی را با عنوان "بررسی رابطه بین محیطهای تبادل اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بوعلی سینا همدان با مهارت‌های سواد اطلاعاتی آنان" را با روش پیمایشی میان نمونه ۱۴۸ نفری دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترای به انجام رسانده است. بر اساس این پژوهش، دانشجویان دلایل حضور و استفاده خویش از محیطهای اطلاعاتی را حضور

[1] Ian Malley

[2] Counts & Fisher 2010

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1398.6.1.2.7]

افراد متخصص در محیط، افزایش دانش و تجربیات شخصی در نتیجه‌ی تبادل اطلاعات در محیط و امکان برطرف نمودن مسائل مربوط به تحقیق، پروژه و پایان‌نامه از طریق اطلاعات کسب شده از محیط، اعتماد به اطلاعات مورد تبادل در محیط، و آسان بودن برقراری ارتباط با افراد حاضر در محیط دانسته‌اند.وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان، در سطح پنج مهارت تعریف شده، مطلوب نیست و به عبارتی مهارت سواد اطلاعاتی دانشجویان کم است.

طبیب‌نیا (۱۳۸۵) در پژوهش خود به «بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکدهٔ اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی» پرداخته است. این پژوهش که به روش پیمایشی با نگرش تحلیلی انجام گرفته است نشان می‌دهد که جامعهٔ پژوهش از نظر تشخیص نیاز اطلاعاتی با میانگین نمره ۳/۱۱۴۲، روش‌های دسترسی به اطلاعات با میانگین نمره ۳/۲۳، شیوه‌های گردآوری و سازماندهی اطلاعات با میانگین نمره ۳/۱۲ در وضع مطلوبی به سر می‌برند. ولی در مورد ارزیابی کانال‌های کسب اطلاعات با میانگین نمره ۲/۹۷ از وضعیت مناسبی برخوردار نیستند.

پندپذیر و چشمه سهرابی (۱۳۸۹) پژوهشی را با عنوان بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه بر اساس مدل شش مهارت بزرگ آیزنبرگ و برکویتز و به روش پیمایشی- توصیفی انجام دادند. آنها به این نتیجه رسیدند که مهارت جامعهٔ پژوهش در درک درست نیاز اطلاعاتی با میانگین نمرهٔ ۳/۶۰، در راهبردهای جست‌وجوی اطلاعات با میانگین نمرهٔ ۳/۶۹، در مکان‌یابی و دستیابی به اطلاعات با میانگین نمرهٔ ۳/۱۲، در استفاده از اطلاعات با میانگین ۳/۴۳، در ترکیب اطلاعات جدید با دانسته‌های قبلی خود با میانگین ۳/۲۹، از لحاظ ارزیابی نتیجهٔ فرآیند جست‌وجو در رابطه با رفع نیاز اطلاعاتی‌شان با میانگین ۳/۰۹ در حد مطلوبی می‌باشند.

زاهد بابلان و رجبی (۱۳۹۰) پژوهشی را با عنوان بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان دانشگاه محقق اردبیلی با روش پیمایشی انجام دادند. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که میانگین سواد اطلاعاتی دانشجویان در پنج استاندارد اندازه‌گیری شده بالاتر از میزان متوسط است. همچنین نتایج آزمون آنووا نشان داد میانگین نمرات دو گروه دانشجویان دختر و پسر در استانداردهای سواد اطلاعاتی به گونه معنادار با هم متفاوت است. بین دانشجویان ورودی‌های مختلف تحصیلی از نظر استاندارد سواد اطلاعاتی تفاوت معنی داری وجود داشت. اما این تفاوت بین دانشکده‌های ادبیات و علوم انسانی، علوم پایه، کشاورزی و فنی مهندسی در استانداردهای سواد اطلاعاتی معنی‌دار نبود.

ساجدی و اسفندیاری مقدم (۱۳۹۱) در پژوهش خود با عنوان نیمرخ سواد اطلاعاتی دانشجویان دکتری و اعضای هیأت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه قم با روش پیمایشی به این نتایج دست یافتند که ۶۰/۹ درصد از جامعه آماری به مقدار زیاد در تشخیص نیازها و تعیین ماهیت و گستره آن تبحر دارند. همچنین ۴۸/۸ درصد از پژوهشگران به مقدار زیاد با شیوه‌های دسترسی و دست‌یابی به اطلاعات مورد نیاز آشنایی کامل دارند. بر اساس یافته‌های آماری، میزان آشنایی با روش‌های ارزیابی اطلاعات در ۵۷/۸۵ درصد در حد بسیار مطلوب می‌باشد. همچنین ۵۸/۳ درصد جامعه آماری به مقدار زیاد در جهت رفع نیازهای اطلاعاتی از کتابخانه استفاده می‌کنند.

اصغرنیا (۱۳۹۲) پژوهش خود را با عنوان بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی با روش پیمایشی و توزیع پرسشنامه به انجام رساند. نتایج پژوهش نشان داد که مقطع تحصیلی بالاتر تأثیر مثبتی در افزایش قابلیت‌های سواد اطلاعاتی دارد. بین میزان سواد اطلاعاتی در گروه سنی ۲۰ الی ۲۵ سال و ۳۰ سال به بالا با یکدیگر تفاوت معنی‌داری وجود دارد که نشان می‌دهد افزایش سن و کسب تجربیات در بهبود سواد اطلاعاتی نقش مستقیم دارد.

مؤمنی، ولی‌زاده و قربانی (۱۳۹۳) پژوهشی را به روش پیمایشی با عنوان بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دانشگاه علوم پزشکی سمنان به انجام رساندند. نتایج نشان داد که میانگین نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دانشگاه علوم پزشکی سمنان ۳۶/۲ (از ۸۷ نمره) می‌باشد که کمتر از حد متوسط (۴۳/۵) بود. هم‌چنین تفاوت معنی‌داری بین دانشجویان پسر و دختر و نیز دانشجویان رشته‌های تحصیلی مختلف از لحاظ میزان سواد اطلاعاتی مشاهده نشد.

«سیمنز»[1] (۲۰۰۱) پژوهشی را با عنوان « سواد اطلاعاتی: مطالعه در باره‌ی استنباط دانشجویان سال اول به همراه پیشنهادها» با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه انجام داد. یافته‌های تحقیق نشان داد که دانشجویان فاقد درک درستی درباره‌ی اطلاعات و چگونگی استفاده از اطلاعات بودند. اطلاعات جمع‌آوری شده برای پرورش بینش چگونگی به دست آوردن اطلاعات و استفاده از اطلاعات توسط دانشجویان به کار گرفته شد. همچنین پژوهش وی، منجر به پیشنهاداتی در اصلاح و بهبود وضعیت آموزش دانشجویان سال اول در ویرجینیا گردید.

در پژوهش دیگری «کویپر، وولمن و ترول»[2] (۲۰۰۸) به «راهبردها و مهارت‌های استفاده از سواد وب[3]: جست‌وجو، مطالعه و

[1] Seamens
[2] Els Kuiper, Moniqe volman, Jan Terwel
[3] Web Literacy

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1398.6.1.2.7]

ارزیابی اطلاعات وب توسط دانش‌آموزان» پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان داد با توجه به راهبرد دانش‌آموزان در انجام تکالیف، آنها عمدتاً از موتور جست‌وجوی گوگل برای انجام جست‌وجوهای خود بهره می‌برند. در زمینهٔ مهارت جست‌وجوی وب، دانش‌آموزان اکثراً به سراغ گوگل می‌روند ولی نمی‌توانند کلیدواژهٔ مرتبط را بسازند و آن را جست‌وجو کنند. در زمینهٔ مهارت خواندن وب، اکثر دانش‌آموزان عناصر یک صفحهٔ وب مانند لینک‌ها و منوها را می‌شناسند و می‌توانند مورد استفاده قرار دهند. در زمینهٔ مهارت ارزیابی وب، دانش‌آموزان فاکتورهای اصلی برای ارزیابی صفحات وب را می‌شناسند؛ ولی هنگامی که می‌دانند پاسخ تکالیف آنها در سایتی وجود دارد بدون توجه به اعتبار آن سایت، پاسخ را برمی‌گزینند.

«هادیمانی و راج گلی»[1] (۲۰۱۰) پژوهشی با عنوان «ارزیابی شایستگی دانشجویان دورهٔ لیسانس دانشکدهٔ کشاورزی در زمینهٔ سواد اطلاعاتی: یک مطالعهٔ موردی دانشگاه ریچر[2]» انجام دادند. یافته‌های پژوهش که با روش پیمایش و ابزار پرسشنامهٔ اجرا شد، نشان داد که اکثر پاسخگویان (در حدود ۹۴/۴۴٪) توانایی تشخیص نیاز به اطلاعات و جایابی اطلاعات مورد نیاز خود را دارند ولی به کمک کتابدار در این کار نیازمندند. ۸۹/۸٪ از دانشجویان معتقدند ارزیابی اطلاعاتی که جمع‌آوری کرده‌اند از نظر مرجعیت، قابل استفاده بودن و جاری و رایج بودن ضروری است و خودشان توانایی انجام این ارزیابی را دارند. همچنین دانشجویان می‌توانند راهبردهای جست‌وجو را گسترش دهند و اطلاعات بازیابی شده را برای استفاده آینده، سازماندهی و ذخیره کنند و نهایتاً میزان دانش جامعهٔ مورد مطالعه، در زمینه حق مؤلف و کپی رایت منابع چاپی و به خصوص منابع الکترونیکی کم است.

چنان که از بررسی سابقه موضوع در پاراگراف‌های پیشین برمی‌آید، تعداد اندکی از تحقیقات انجام شده در حوزه محیط اطلاعاتی، سنجش میزان سواد اطلاعاتی را با اهداف خیلی دقیق به انواع و اقسام محیط‌های اطلاعاتی مربوط ساخته‌اند تا از نتایج آنها بتوان به صورت کاربردی بهره‌برداری نمود. از این روکه در بیشتر پژوهش‌های انجام یافته که سابقه آنها از نظر گذشت، اشاره‌ای به بررسی ارتباط بین محیط اطلاعاتی و مهارت سواد اطلاعاتی نشده است و فقط به مطالعه مهارت‌های سواد اطلاعاتی پرداخته شده است، لذا کمبود و شکافی، به لحاظ تصمیم گیری و سیاستگذاری، در این حوزه مطالعاتی احساس می‌شود. از این جهت، به نظر می‌رسد که اجرای پژوهش‌های بیشتر در این حیطه، می‌تواند به برطرف نمودن این نقیصه و شکاف کمک نماید و به کاربرد و برنامه‌ریزی‌های مفیدتری بیانجامد.

با توجه به مطالب مذکور، از آنجا که دانشگاه کردستان یکی از دانشگاه‌های قابل اعتنا در منطقه غرب کشور است و اطلاعات تحقیقی محدودتری از مسائل موجود در این ناحیه جغرافیایی موجود است، و به طور ویژه، تا کنون پژوهشی در مورد محیط‌های اطلاعاتی و مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان انجام نشده است، اجرای تحقیق حاضر نه تنها می‌تواند وضعیت مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان را به صورت اختصاصی و در رابطه با محیط های اطلاعاتی نشان دهد بلکه، به دلیل شکاف موجود در زمینه‌ی ارتباط مهارت‌های سواد اطلاعاتی و محیط‌های اطلاعاتی و تأثیر آن مهارت‌ها در استفاده از محیط‌های اطلاعاتی، می‌تواند در برنامه ریزی و سیاست‌گذاری کلان و خرد مفید و موثر واقع شود باشد.

اهداف پژوهش

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان و ارتباط آن با میزان استفاده محیط‌های اطلاعاتی است و قصد دستیابی به اهداف فرعی زیر را دارد:

۱) تعیین سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان
۲) شناسایی محیط‌های اطلاعاتی مورد استفاده جامعه مورد پژوهش
۳) بررسی رابطه سواد اطلاعاتی و محیط‌های اطلاعاتی.

بدین ترتیب، این مقاله برای نیل به اهداف مذکور، در پی پاسخگویی به پرسش‌های زیر است:

۱) میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان چقدر است؟
۲) محیط‌های اطلاعاتی جامعه‌ی مورد پژوهش کدامند؟
۳) چه رابطه‌ای بین میزان استفاده از محیط‌های اطلاعاتی و مهارت‌های سواد اطلاعاتی جامعه‌ی مورد مطالعه وجود دارد؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر به بررسی مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان و ارتباط آن با مهارت‌های سواد اطلاعاتی آنان می‌پردازد. با توجه به موضوع مورد بررسی و از آنجا که رابطه‌ی متغیرها باید سنجیده شود این پژوهش از رویکرد کمی استفاده کرده است. از آنجا که پژوهش حاضر وضعیت موجود پدیده مورد مطالعه را توصیف می‌کند، نوع پژوهش پیمایشی– توصیفی است و از آن لحاظ که به بررسی همبستگی بین متغیرها می‌پردازد می‌توان آن را از نوع پیمایشی – همبستگی

[1] Hadimani and Rajgoli
[2] Raichur

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1398.6.1.2.7]

محسوب کرد. جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر را دانشجویان در حال تحصیل مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه کردستان در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۴ تشکیل می‌دهند. تعداد آنها بر اساس آمار دریافت شده از واحد تحصیلات تکمیلی به دست آمده است. مطابق آمار دریافت شده از واحد مزبور، در مجموع تعداد ۱۹۷۷ نفر دانشجوی کارشناسی ارشد در دانشگاه کردستان مشغول به تحصیل می‌باشند. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران با توجه به حجم جامعه آماری استفاده شده است. براساس فرمول کوکران، حجم نمونه پژوهش حاضر۳۲۱ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه کردستان است. گردآوری داده‌های پژوهش حاضر با استفاده از شیوه‌ی توزیع پرسشنامه بوده و دو بخش پرسشنامه (محیط اطلاعاتی و سواد اطلاعاتی) با استفاده از متون پژوهشی پیشین و همچنین انجام مصاحبه هدایت شده طراحی شده است. جهت سنجش میزان روایی یا اعتبار ابزار اندازه‌گیری، از اعتبار صوری استفاده شده است و برای سنجش اعتبار صوری، علاوه بر مشورت گرفتن از صاحبنظران در مرحله‌ی تدوین پرسشنامه، پس از تهیه نیز، پرسشنامه برای ۶ نفر از متخصصان حوزه کتابداری ارسال شده است تا روایی آن را بسنجند. پرسشنامه یادشده پس از گذر از مرحله اول و دوم سنجش اعتبار صوری و تایید متخصصان، مورد استفاده قرار گرفته است. جهت تعیین میزان پایایی، و به عبارت دقیق‌تر، همسان‌سازی درونی شاخص‌ها جهت سنجش مفاهیم و متغیرها، از روش محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای هر دو بخش پرسشنامه استفاده شده است. مقدار آلفای حاصل از اجرای آزمون ضریب آلفای کرونباخ برای بخش محیط اطلاعاتی (۰/۸۱)، بخش سواد اطلاعاتی (۰/۷۷)، و برای کل پرسشنامه (۰/۸۴) بوده و نشان داده است که سؤالات از قابلیت اعتماد و پایایی بالایی برخوردارند.

این پرسشنامه در سه بخش تنظیم شده است:

* بخش نخست به اطلاعات جمعیت شناسی مانند جنسیت، گروه تحصیلی پاسخگویان، رشته و سال ورود به دانشکده می‌پردازد.

* بخش دوم پرسشنامه، مربوط به مهارت های سواد اطلاعاتی است. این بخش از پرسشنامه در قالب ۳۹ سوال و براساس مقیاس لیکرت تنظیم شده است و به توسط آن مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی بررسی شده است. معیار سنجش سواد اطلاعاتی دانشجویان «استاندارد سواد اطلاعاتی ای‌سی‌آر ال»[1] بوده است. این استاندارد با عنوان «استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی» مصوب انجمن کتابخانه‌های دانشگاهی و تحقیقاتی کشور امریکا است و مشتمل بر پنج مهارت (تشخیص ماهیت و گستره اطلاعات مورد نیاز؛ دستیابی به اطلاعات مورد نیاز؛ ارزیابی اطلاعات و مآخذ آنها؛ به کارگیری موثر از اطلاعات مورد نیاز؛ و مراعات اصول اخلاقی و قانونی دسترسی به اطلاعات) و بیست و دو شاخص عملکردی است. شاخص‌های این استاندارد بر اساس نیاز دانشجویان در همه سطوح تحصیلی طراحی شده است و توانایی سنجش مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان را در سطوح مختلف دارد.

* بخش سوم در برگیرنده‌ی یک پرسشنامه بسته در سه بخش (شامل شناسایی انواع محیط اطلاعاتی، دلایل استفاده از محیط اطلاعاتی، و راهکارهای تقویت محیط‌های اطلاعاتی) است که پاسخ شاخص‌های آن براساس مقیاس لیکرت تنظیم شده است و برای شناسایی انواع محیطهای اطلاعاتی و دلایل استفاده دانشجویان از این محیطها اختصاص یافته است. در این بخش، دانشجویان میزان تبادل اطلاعات در محیطهای اطلاعاتی ارایه شده را، با انتخاب یکی از گزینه‌های هیچ، خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد مشخص کرده‌اند. در تدوین این بخش علاوه بر استفاده از پرسشنامه‌های شریفی(۱۳۸۶) و شیبانی(۱۳۸۹)، با ۱۵ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان مصاحبه‌ای انجام شده است تا شناختی کلی از محیطهای اطلاعاتی آنها به دست آید و از نتایج این مصاحبه در تدوین پرسشنامه استفاده گردیده است.

یافته‌های پژوهش

پراکندگی جنسیت

یافته‌های جمعیت شناختی

جنسیت: جدول ۱ جنسیت پاسخ دهندگان را نشان می‌دهد.

جدول۱. توزیع فراوانی جنسیت پاسخ‌دهندگان

ردیف	جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
۱	زن	۱۶۸	۵۲/۳	۵۲/۳
۲	مرد	۱۵۳	۴۷/۷	۱۰۰
۳	مجموع	۳۲۱	۱۰۰	-

با توجه به جدول توزیع فراوانی جنسیت مشخص می‌گردد که ۵۲/۳ درصد پاسخ دهندگان زن و ۴۷/۷ درصد آنان مرد می‌باشند.

پراکندگی نمونه‌ی آماری در دانشکده‌ها

جدول ۲ توزیع پاسخ دهندگان در سطح دانشکده های دانشگاه کردستان را نشان می‌دهد.

[1] ACRL Information Literacy Competency Standards

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1398.6.1.2.7]

جدول۲: توزیع فراوانی پاسخ دهندگان بر حسب دانشکده‌ها

تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
علوم انسانی و اجتماعی	۱۰۰	۳۱/۲	۳۱/۲
فنی مهندسی	۷۰	۲۱/۸	۵۲/۹
علوم پایه	۵۷	۱۷/۸	۷۰/۷
کشاورزی و منابع طبیعی	۵۳	۱۶/۵	۸۷/۳
ادبیات و زبان های خارجی	۲۹	۹	۹۶/۳
هنر و معماری	۱۲	۳/۷	۱۰۰
مجموع	۳۲۱	۱۰۰	-

همانگونه که از جدول ۲ پیداست ۳۱/۱ درصد پاسخ دهندگان از دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، ۲۱/۸ درصد از دانشکده فنی و مهندسی، ۱۷/۸درصد از دانشکده علوم پایه، ۱۶/۵ درصد به طور مشترک از دانشکده کشاورزی و دانشکده منابع طبیعی، ۹ درصد از دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی و ۳/۷ درصد از دانشکده هنر و معماری به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند.

بررسی سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان مورد مطالعه

برای پاسخ به پرسش اول پژوهش، در این بخش به بررسی و تحلیل وضعیت سواد اطلاعاتی جامعه مورد مطالعه پرداخته شده و برای پاسخگویی به این سوال، از آزمون t تک نمونه‌ای برای میانگین سواد اطلاعاتی استفاده شده است.

در جدول ۳ نتایج این آزمون برای وضعیت کلی و نیز پنج مهارت سواد اطلاعاتی ارائه شده است.

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، مقدار آماره آزمون برای این متغیر در جدول۲ (p =۰/۰۰۰) بوده و کمتر از سطح اطمینان (α=۰/۰۵) است و به این معنی است که فرض صفر رد شده و وضعیت کلی سواد اطلاعاتی جامعه مورد مطالعه مطلوب است و در واقع سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان بیشتر از میانگین بوده و در وضعیت مطلوبی قرار دارد. به همین ترتیب، وضعیت هر یک از مهارت‌های پنج‌گانه سواد اطلاعاتی با مقدار آماره آزمون (p =۰/۰۰۰) در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان نیز مطلوب می‌باشد. با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون t، میانگین مهارت اول و دوم سواد اطلاعاتی به ترتیب با تفاوت میانگین ۰/۲۵۴ و ۰/۲۵۳ در وضعیت بهتری نسبت به مهارت‌های دیگر قرار دارند و مهارت پنجم با تفاوت میانگین ۰/۱۴۷ در عین مطلوب بودن نسبت به سایر مهارت‌ها در وضعیت ضعیفی قرار دارد و میانگین آن نسبت به سایر مهارت‌ها پایین است. همچنین با توجه به اطلاعات جدول ۲ می‌توان گفت چون حدود بالا و پایین برای سواد اطلاعاتی مثبت است، پس میانگین جامعه در آن متغیر بیش از مقدار آزمون شده است.

محیطهای اطلاعاتی مورد استفاده جامعه مورد پژوهش

به منظور پاسخ به پرسش دوم پژوهش محیطهای اطلاعاتی مورد استفاده و اولویت آنها ازنظر دانشجویان در جدول ۴ ارائه شده‌اند.

چنان که در مقدمه به نقل از کانتز و فیشر اشاره شد، محیط اطلاعاتی جایی است که فرد در آن مکان به تبادل اطلاعات می‌پردازد. از نظر فیشر، لاندری و نامر[1] (۲۰۰۶) محیطهای اطلاعاتی به سه دسته کلی زیر تقسیم می‌شوند: محیطهای اطلاعاتی انسان- مدار، محیطهای اطلاعاتی مکان- مدار، و محیطهای اطلاعاتی اطلاعات- مدار. بر اساس این تقسیم بندی، هریک از محیطهای سه‌گانه اطلاعات دارای ویژگی‌های مختص به خود است که بیان آنها خارج از چارچوب حجم این نوشته است.

جدول ۳. آزمون T تک نمونه‌ای میانگین متغیرهای سواد اطلاعاتی جامعه تحقیق

شاخص آماری / سواد اطلاعاتی	مقدار آزمون						
	مقدار t	درجه آزادی	عدد معناداری (P)	وضعیت ادراکی جامعه از متغیر	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪	
						حد پایین	حد بالا
۱. سواداطلاعاتی	۱۰/۴۱۴	۳۲۰	۰/۰۰۰	مطلوب	۰/۲۲۵	۰/۱۸۳	۰/۲۶۸
۲. مهارت اول	۹/۶۱۴	۳۲۰	۰/۰۰۰	مطلوب	۰/۲۵۴	۰/۲۰۲	۰/۳۰۶
۳. مهارت دوم	۹/۴۸۲	۳۲۰	۰/۰۰۰	مطلوب	۰/۲۵۳	۰/۲۰۱	۰/۳۰۶
۴. مهارت سوم	۶/۲۱۰	۳۲۰	۰/۰۰۰	مطلوب	۰/۱۹۷	۰/۱۳۵	۰/۲۶۰
۵. مهارت چهارم	۵/۹۲۳	۳۲۰	۰/۰۰۰	مطلوب	۰/۲۳۵	۰/۱۵۷	۰/۳۱۳
۶. مهارت پنجم	۴/۴۰۳	۳۲۰	۰/۰۰۰	مطلوب	۰/۱۴۷	۰/۰۷۹	۰/۲۱۴

[1] Fisher, Landry & Naumer

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1398.6.1.2.7]

جدول ۴. خروجی آزمون فریدمن برای رتبه بندی اولویت محیط‌های اطلاعاتی جامعه مورد مطالعه

ردیف	نام محیط برتر	رتبه میانگین	ردیف	نام محیط برتر	رتبه میانگین
۱	کتابخانه	۱۷/۶۲	۱۳	محوطه دانشگاه	۱۱/۸۸
۲	خوابگاه	۱۴/۸۶	۱۴	قرائت‌خانه	۱۱/۷۲
۳	نمازخانه دانشگاه	۱۴/۷۱	۱۵	آموزشگاه‌ها (کلاس زبان، نقاشی و غیره)	۱۱/۶۲
۴	اتوبوس و وسایل نقلیه شهری	۱۴/۵۷	۱۶	حاشیه نشست‌ها، همایش‌ها و سمینارهای علمی	۱۱/۴۰
۵	جلسه دفاع از پایان‌نامه	۱۳/۷۱	۱۷	انجمن‌های دانشجویی	۱۰/۵۸
۶	بانک	۱۳/۵۳	۱۸	صف‌های انتظار مختلف (صف انتظار غذا، اتاق انتظار پزشک)	۱۰/۳۶
۷	بازار	۱۳/۴۲	۱۹	کارگاه‌های آموزشی دانشگاه	۱۰/۲۹
۸	منزل اقوام و دوستان (میهمانی‌های خانوادگی و دوستانه)	۱۳/۱۲	۲۰	شبکه‌های اجتماعی	۹/۶۳
۹	سایت کامپیوتر دانشگاه	۱۲/۹۵	۲۱	آرایشگاه	۸/۴۱
۱۰	پارک	۱۲/۹۲	۲۲	سرویس خوابگاه دانشگاه	۷/۵۲
۱۱	سلف سرویس و رستوران دانشگاه	۱۲/۱۰	۲۳	سالن انتظار راه‌آهن و فرودگاه	۶/۹۷
۱۲	استادیوم و باشگاه ورزشی دانشگاه	۱۲/۰۹			

اما در این پژوهش، با توجه به تقسیم بندی مذکور و ماهیت دانشگاهی جامعه این پژوهش، داده‌های گردآوری شده در سه گروه با عنوان‌های محیط علمی، محیط دانشگاهی، و محیط عمومی تحلیل و ارائه شده است.

چنان‌که اطلاعات جدول ۴ نشان می‌دهد پراستفاده‌ترین محیط‌های اطلاعاتی جامعه پژوهش کتابخانه با میانگین ۱۷/۶۲ است و میانگین نمره چهار محیط مهم و پرکاربرد دیگر، به ترتیب رتبه به دست آمده، خوابگاه (۱۴/۸۶)، نمازخانه دانشگاه (۱۴/۷۱)، اتوبوس و وسایل نقلیه شهری (۱۴/۵۷) و جلسات دفاع از پایان‌نامه (۱۳/۷۱) را شامل می‌شود. کم کاربردترین محیط اطلاعاتی از نگاه جامعه پژوهش سالن انتظار فرودگاه و راه‌آهن با میانگین ۶/۹۷ است و میانگین نمره چهار محیط کم کاربرد دیگر، به ترتیب سرویس خوابگاه دانشگاه (۷/۵۲)، آرایشگاه (۸/۴۱)، شبکه‌های اجتماعی (۹/۶۳) و کارگاه‌های آموزشی دانشگاه (۱۰/۲۹) هستند.

بررسی ارتباط سواد اطلاعاتی و محیط‌های اطلاعاتی

جدول ۵. آزمون ضرایب همبستگی پیرسون بین انواع محیط‌های اطلاعاتی و سواد اطلاعاتی جامعه پژوهش مطابق تقسیم‌بندی اشاره شده برای محیط‌های اطلاعاتی در زیر سرفصل پیشین، در جدول های ۵ الی ۱۰ نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون جهت بررسی رابطه وضعیت کلی و نیز پنج مهارت سواد اطلاعاتی با محیط‌های اطلاعاتی برای پاسخ به پرسش سوم پژوهش ارائه شده است. بر اساس گروه‌بندی صورت گرفته برای گویه‌های پرسشنامه محیط‌های اطلاعاتی، در جدول ۵ نتایج حاصل از محاسبه ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین مولفه‌های سه‌گانه محیط‌های اطلاعاتی با سواد اطلاعاتی نشان داده‌شده است. با توجه به اطلاعات آزمون ضریب همبستگی پیرسون ارائه شده در جدول ۵، بین محیط اطلاعاتی دانشگاهی و سواد اطلاعاتی رابطه همبستگی مثبت (۰/۷۱۱) حاکم است و شدت آن در میان سه گروه مورد بررسی در رتبه بالاتری قرار دارد. همچنین همبستگی بین محیط اطلاعاتی علمی با سواد اطلاعاتی (۰/۵۶۱) نیز مثبت بوده و در رتبه دوم شدت است. اما همبستگی بین محیط اطلاعاتی عمومی و سواد اطلاعاتی (۰/۳۴۵) هم مثبت بوده و در رتبه سوم شدت است.

جدول ۵. آزمون ضرایب همبستگی پیرسون بین انواع محیط‌های اطلاعاتی و سواد اطلاعاتی جامعه پژوهش

ردیف	نوع محیط	شاخص	نتایج
۱	محیط علمی با سواد اطلاعاتی	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	۰/۵۶۱ ۰/۰۰۰ ۳۲۱
۲	محیط دانشگاهی با سواد اطلاعاتی	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	۰/۷۱۱ ۰/۰۰۰ ۳۲۱
۳	محیط عمومی با سواد اطلاعاتی	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	۰/۳۴۵ ۰/۰۰۰ ۳۲۱

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1398.6.1.2.7]

بررسی رابطه بین محیطهای اطلاعاتی با سطح مهارت اول سواد اطلاعاتی

نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین محیطهای اطلاعاتی با مهارت اول سواد اطلاعاتی در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶. آزمون ضرایب همبستگی پیرسون بین محیطهای اطلاعاتی با مهارت اول سواد اطلاعاتی جامعه پژوهش

ردیف	نوع محیط	شاخص	نتایج
۱	محیط علمی با مهارت اول	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	-۰/۱۲۵ ۰/۰۲۶ ۳۲۱
۲	محیط دانشگاهی با مهارت اول	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	-۰/۰۶۸ ۰/۲۲۷ ۳۲۱
۳	محیط عمومی با مهارت اول	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	-۰/۱۹۸ ۰/۰۰۱ ۳۲۱

براساس اطلاعات آزمون ضریب همبستگی پیرسون ارائه شده در جدول ۶ و با توجه به منفی بودن ضریب همبستگی بین محیطهای اطلاعاتی با مهارت اول سواد اطلاعاتی مشخص می‌شود که در کل رابطه‌ای منفی و معکوس بین مهارت اول با محیطهای اطلاعاتی برقرار است.

البته با توجه به مقدار سطح معناداری ۰/۲۲۷، معنادار بودن رابطه منفی بین محیط دانشگاهی و مهارت اول تایید نمی‌شود اما رابطه منفی بین محیط علمی و محیط عمومی با مهارت اول (به ترتیب با سطح معناداری ۰/۰۲۶ و ۰/۰۰۱) معنادار است.

بررسی رابطه بین محیطهای اطلاعاتی با مهارت دوم سواد اطلاعاتی

جدول ۷. آزمون ضرایب همبستگی پیرسون بین محیطهای اطلاعاتی با مهارت دوم سواد اطلاعاتی جامعه پژوهش

ردیف	نوع محیط	شاخص	نتایج
۱	محیط علمی با مهارت دوم	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	-۰/۱۲۳ ۰/۰۲۸ ۳۲۱
۲	محیط دانشگاهی با مهارت دوم	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	-۰/۱۹۲ ۰/۰۰۱ ۳۲۱
۳	محیط عمومی با مهارت دوم	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	-۰/۲۴۵ ۰/۰۰۰ ۳۲۱

براساس اطلاعات آزمون ضریب همبستگی پیرسون ارائه شده در جدول ۷ و با توجه به منفی بودن ضریب همبستگی بین محیطهای اطلاعاتی با مهارت دوم سواد اطلاعاتی مشخص می‌شود که در مجموع رابطه‌ای منفی و معکوس بین مهارت دوم با محیطهای اطلاعاتی برقرار است. با توجه به مقدار سطح معناداری، وجود رابطه منفی هر سه محیط با مهارت دوم سواد اطلاعاتی تأیید می‌شود. بنابراین، محیط علمی، محیط دانشگاهی و محیط عمومی به ترتیب با سطح معناداری ۰/۰۲۸، ۰/۰۰۱ و ۰/۰۰۰ رابطه منفی و معناداری با مهارت دوم سواد اطلاعاتی دارند.

بررسی رابطه بین محیطهای اطلاعاتی با مهارت سوم سواد اطلاعاتی

جدول ۸. آزمون ضرایب همبستگی پیرسون بین محیطهای اطلاعاتی با مهارت سوم سواد اطلاعاتی جامعه پژوهش

ردیف	نوع محیط	شاخص	نتایج
۱	محیط علمی با مهارت سوم	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	۰/۱۳۶ ۰/۰۱۵ ۳۲۱
۲	محیط دانشگاهی با مهارت سوم	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	۰/۲۲۵ ۰/۰۰۰ ۳۲۱
۳	محیط عمومی با مهارت سوم	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	۰/۱۳۸ ۰/۰۱۳ ۳۲۱

براساس اطلاعات آزمون ضریب همبستگی پیرسون ارائه شده در جدول ۸ و با توجه به مثبت بودن ضریب همبستگی بین محیطهای اطلاعاتی با مهارت سوم سواد اطلاعاتی، مشخص می‌شود که رابطه‌ای مثبت و مستقیم بین مهارت سوم با محیطهای اطلاعاتی برقرار است. با توجه به مقدار سطح معناداری، وجود رابطه مثبت هر سه محیط با مهارت سوم سواد اطلاعاتی تأیید می‌شود. بنابراین، محیط علمی، محیط دانشگاهی و محیط عمومی به ترتیب با سطح معناداری ۰/۰۱۵، ۰/۰۰۰ و ۰/۰۱۳ رابطه مثبت و معناداری با مهارت سوم سواد اطلاعاتی دارند.

بررسی رابطه بین محیطهای اطلاعاتی با سطح مهارت چهارم سواد اطلاعاتی

جدول ۹. آزمون ضرایب همبستگی پیرسون بین محیطهای اطلاعاتی با مهارت چهارم سواد اطلاعاتی جامعه پژوهش

براساس اطلاعات آزمون ضریب همبستگی پیرسون ارائه شده در جدول ۹ و با توجه به مثبت بودن ضریب همبستگی بین محیطهای اطلاعاتی با مهارت چهارم سواد اطلاعاتی، مشخص

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1398.6.1.2.7]

می‌شود که در کل رابطه‌ای مثبت و مستقیم بین مهارت چهارم با محیط‌های اطلاعاتی برقرار است. البته با توجه به مقدار سطح معناداری ۰/۴۵۸ و ۰/۳۲۶ مثبت بودن رابطه بین محیط علمی و محیط عمومی با مهارت چهارم تائید نمی‌شود اما رابطه مثبت بین محیط دانشگاهی با مهارت چهارم سواد اطلاعاتی با سطح معناداری ۰/۰۰۰ تائید می‌شود.

جدول ۹. آزمون ضرایب همبستگی پیرسون بین محیط‌های اطلاعاتی با مهارت چهارم سواد اطلاعاتی جامعه پژوهش

ردیف	نوع محیط	شاخص	نتایج
۱	محیط علمی با مهارت چهارم	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	۰/۰۴۲ ۰/۴۵۸ ۳۲۱
۲	محیط دانشگاهی با مهارت چهارم	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	۰/۲۲۷ ۰/۰۰۰ ۳۲۱
۳	محیط عمومی با مهارت چهارم	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	۰/۰۵۵ ۰/۳۲۶ ۳۲۱

بررسی رابطه بین محیط‌های اطلاعاتی با سطح مهارت پنجم سواد اطلاعاتی

براساس اطلاعات آزمون ضریب همبستگی پیرسون ارائه شده در جدول ۱۰ و با توجه به منفی بودن ضریب همبستگی بین محیط‌های اطلاعاتی با مهارت پنجم سواد اطلاعاتی مشخص می‌شود که در کل رابطه‌ای منفی و معکوس بین مهارت پنجم با محیط‌های اطلاعاتی برقرار است. البته با توجه به مقدار سطح معناداری ۰/۰۶۲ و ۰/۷۴۶ معنادار بودن رابطه منفی محیط علمی و محیط عمومی با مهارت پنجم تائید نمی‌شود اما رابطه منفی بین محیط دانشگاهی با مهارت پنجم با سطح معناداری ۰/۰۲۰ تائید می‌شود.

جدول ۱۰. آزمون ضرایب همبستگی پیرسون بین محیط‌های اطلاعاتی با مهارت پنجم اطلاعاتی جامعه پژوهش

ردیف	نوع محیط	شاخص	نتایج
۱	محیط علمی با مهارت پنجم	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	-۰/۱۰۴ ۰/۰۶۲ ۳۲۱
۲	محیط دانشگاهی با مهارت پنجم	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	-۰/۰۱۸ ۰/۷۴۶ ۳۲۱
۳	محیط عمومی با مهارت پنجم	ضریب همبستگی سطح معناداری تعداد مشاهدات	-۰/۱۳۰ ۰/۰۲۰ ۳۲۱

بحث و نتیجه گیری

در تحلیل وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان، با توجه به نتایج حاصل از تحقیق مشخص شد که سطح مهارت اول سواد اطلاعاتی دانشجویان با عنوان تعیین ماهیت و گستره اطلاعات مورد نیاز با میانگین (۳/۲۵۴)، سطح مهارت دوم در دستیابی به اطلاعات مورد نیاز به صورت موثر و کارآمد با میانگین (۳/۲۵۳)، مهارت سوم شامل ارزیابی اطلاعات و منابع به صورت انتقادی و تلفیق اطلاعات انتخاب شده با دانش پایه و نظام ارزشی خود با میانگین (۳/۱۹۸)، مهارت چهارم در استفاده از اطلاعات به طور انفرادی یا در قالب گروه به طور اثربخشی برای رسیدن به هدف خود با میانگین (۳/۲۳۵) و مهارت پنجم با عنوان درک مسائل اقتصادی، حقوقی و اجتماعی مربوط به استفاده از اطلاعات با میانگین (۳/۱۴۷) در سطح مطلوبی قرار دارند. در واقع با توجه به مطالب فوق می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان در سطح مطلوبی قرار دارد و این نتایج با پژوهش پندپذیر و چشمه سهرابی (۱۳۸۹) و همچنین با پژوهش ساجدی و اسفندیاری مقدم (۱۳۹۱) که سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی را مورد بررسی قرار داده بودند، تناسب دارد. این وضعیت سواد اطلاعاتی مطلوب تأثیر مثبتی در استفاده از محیط‌های اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان داشته است. در واقع هر چقدر سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان بیشتر بوده تأثیر مثبت و مستقیمی در استفاده مؤثر از محیط‌های اطلاعاتی داشته است. همچنین بر این اساس می‌توان گفت دانشجویانی قادرند به طور مؤثر از محیط‌های اطلاعاتی استفاده کنند که مهارت سواد اطلاعاتی آنها در حد مطلوبی باشد.

در بررسی ارتباط بین محیط‌های مختلف علمی، دانشگاهی و عمومی (مبتنی بر سه سطح رده‌بندی محیط‌های اطلاعاتی انسان- مدار، محیط‌های اطلاعاتی مکان- مدار، و محیط‌های اطلاعاتی اطلاعات- مدار) با پنج مهارت سواد اطلاعاتی می‌توان نتیجه گرفت که وجود همبستگی مثبت و قوی بین محیط‌های اطلاعاتی علمی و دانشگاهی با سواد اطلاعاتی جامعه مورد مطالعه و نیز همبستگی مثبت و مطلوب بین محیط اطلاعاتی علمی و سواد اطلاعاتی آنها از یک سو و همبستگی متوسط و مثبت محیط اطلاعاتی عمومی و سواد اطلاعاتی مبین دو موضوع متفاوت می تواند باشد. موضوع اول این که جامعه دانشجویی دانشگاه کردستان بین نیازهای اطلاعاتی علمی و دانشگاهی و نیازهای عمومی، اولویت کسب اطلاعات را به نیازهای اطلاعاتی دانشگاهی و سپس علمی می دهد که امری طبیعی، قابل پیش بینی و تا حد زیادی مورد قبول است. اما نکته دوم در این نتیجه به دست آمده این

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1398.6.1.2.7]

است که جامعه دانشجویی این دانشگاه نسبت به نیازهای اطلاعاتی عمومی کم توجه است. نیازهایی که رابطه بین موسسات آموزش عالی با جامعه و صنعت را شکل می‌دهند و به استحکام روابط بین فردی، گروهی و اجتماعی کمک مؤثری می نمایند و به آشنایی خاص دانشجویان با ابعاد فرهنگی، حقوقی، اقتصادی و اجتماعی و کاربرد موثر و به موقع این ابعاد در زندگی علمی و اجتماعی می انجامند. در حالی که توجه کافی به این نیازهای اطلاعاتی عمومی و کسب آشنایی و دانش نسبت به آنها یک مسئله راهبردی هر اجتماع و کشوری است که در توسعه ابعاد مختلف آنها نقش موثر و بسزایی بازی می کند و نباید مورد غفلت و کوتاهی قرار گیرد. اما در بخش تحلیل و نتیجه‌گیری مربوط به رابطه بین محیطهای ذکر شده با مهارت‌های سواد اطلاعاتی به صورت مجزا، باید یادآور شد که هرچند وضعیت مهارت‌های پنجگانه سواد اطلاعاتی نزد دانشجویان دانشگاه کردستان مطلوب است ولی مهارت های اول و دوم سواد اطلاعاتی آنها وضعیت بهتری نسبت به مهارت‌های دیگر دارند. با این حال، آزمون همبستگی بین محیطهای سه گانه اطلاعاتی با مهارت اول سواد اطلاعاتی جامعه پژوهش رابطه منفی و معکوس معناداری را بین محیط علمی و محیط عمومی نشان می‌دهدکه این را می‌توان با این دلیل تبیین کرد که دانشجویان کارشناسی ارشد معمولاً از گستره و میزان نیاز اطلاعاتی خود هنگام حضور در محیطهای اطلاعاتی آگاهی دارند و لذا طبیعی است که گویه‌های مربوط به مهارت اول سواد اطلاعاتی که شامل مسائلی از قبیل تعیین گستره‌ی اطلاعات مورد نیاز افراد است چندان مورد توجه دانشجویان کارشناسی ارشد در محیطهای اطلاعاتی قرار نگیرد و این مسایل بیشتر مورد توجه دانشجویان مقاطع پائین‌تر (مثلا دانشجویان کارشناسی و یا کاردانی) باشد و در محیطهای اطلاعاتی آنها مورد بحث وبررسی قرار گیرد. از این رو، دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی در محیطهای اطلاعاتی به جای بحث در مورد گستره و میزان نیاز اطلاعاتی خود به مسائلی از قبیل تجزیه و تحلیل و تفسیر اطلاعات و موضوعاتی از قبیل تفکر انتقادی و ... که در مهارت سوم ذکر شده، می‌پردازند که در ادامه مورد بررسی بیشتر قرار می‌گیرد. مهارت سوم، که با ارزیابی اطلاعات و منابع به صورت انتقادی و تلفیق اطلاعات انتخاب شده با دانش پایه و نظام ارزشی افراد سروکار دارد، رابطه مثبت و معناداری با هرسه محیط اطلاعاتی دارد. این یافته به این مفهوم است که دانشجویان در هر سه محیط اطلاعاتی از مهارت سوم سواد اطلاعاتی بهره می برند و بدین ترتیب داشتن مهارت سوم سواد اطلاعاتی برای بهره مندی از هر سه محیط اطلاعاتی لازم است. اما ورای تقویت این مهارت بین دانشجویان جامعه پژوهش، باید تدبیری اندیشید که دانشجویان در عین داشتن توانمندی در این مهارت، از بهره‌برداری از آن در هر یک از سه محیط اطلاعاتی غفلت نکنند تا افراد موفقی بوده و جامعیت اطلاعاتی و دانشی داشته باشند. هر چند بین مهارت چهارم سواد اطلاعاتی، که برای استفاده از اطلاعات به طور انفرادی یا در قالب گروه برای رسیدن به هدف افراد به طور اثربخشی مفید است، رابطه‌ی مثبتی با محیط های اطلاعاتی وجود دارد اما فقط رابطه بین محیط دانشگاهی با مهارت چهارم مستقیم و معنادار است و دو محیط دیگر همبستگی معناداری با این مهارت ندارند. در ارتباط با رابطه‌ی محیطهای اطلاعاتی با مهارت‌های سوم و چهارم سواد اطلاعاتی می‌توان گفت از آنجا که ماهیت و گویه‌های مهارت سوم و چهارم سواد اطلاعاتی شامل مسائلی از قبیل ارزیابی اطلاعات و منابع به صورت مؤثر و کارآمد، تفکر انتقادی، تجزیه و تحلیل اطلاعات، پالایش و خلاصه نویسی و بهره‌وری مؤثر از اطلاعات و مسایلی از این قبیل می‌باشد لذا کسانی می‌توانند به صورت مؤثر از این محیطها استفاده کنند که دارای این مهارت‌ها باشند. در واقع ماهیت اطلاعاتی که در محیطهای اطلاعاتی و به ویژه در محیطهای اطلاعاتی علمی و دانشگاهی تبادل می‌شود به نوعی است که اگر دانشجو دارای مهارت‌های سوم و چهارم نباشد به ندرت می‌تواند از این محیطها به نحوی مؤثر و کارآمد استفاده کند. همچنین می‌توان گفت افرادی که بتوانند از محیطها استفاده‌ی مؤثری بکنند از نظر میزان سطح مهارت سواد اطلاعاتی به ویژه مهارت سوم و چهارم در حد خوب و مطلوبی قرار دارند و رابطه‌ی هر سه محیط با مهارت سوم هم مستقم و مثبت و هم معنادار است اما فقط رابطه‌ی محیط دانشگاهی با مهارت چهارم سواد اطلاعاتی مستقیم و معنادار است.

نبود ارتباط بین محیطهای اطلاعاتی و مهارت پنجم سواد اطلاعاتی در درک مسائل اقتصادی، حقوقی و اجتماعی مربوط به استفاده از اطلاعات قابل توجیه است؛ بنا به تعریف کانتز (۲۰۰۸) محیطهای اطلاعاتی «محیطهایی هستند که در آن افراد به تبادل اطلاعات می‌پردازند» و دانشجویان در این محیطها بیشتر به تبادل و کسب اطلاعات علمی و آموزشی و درسی می‌پردازند و از آنجا که مهارت پنجم در برگیرنده‌ی مسایل اجتماعی و حقوقی و اقتصادی استفاده از اطلاعات است لذا ارتباط مستقیم و معناداری بین این محیطها و مهارت پنجم سواد اطلاعاتی وجود ندارد و لذا بهتر است برای تقویت ارتباطات اجتماعی، حقوقی و اقتصادی آنها به تقویت مهارت پنجم سواد اطلاعاتی آنها پرداخته شود.

تعارض منافع: گزارش نشده است.
منبع حمایت کننده: گزارش نشده است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1398.6.1.2.7]

References

Asgharnia, F. (2010). Postgraduate students' Information Literacy in Psychology and Education Faculty of Allameh Tabataba'i University: a study based on the "Information Literacy Competency Standards for Higher Education" approved by Association of College and Research Libraries (A.C.R.L.). (Persian)

Counts, & Fisher, K. E. (2010). The information grounds. In: Al-Suqri, Mohammed Nasser. 2015. Information Seeking Behavior and Technology Adoption: Theories and Trends, 151. S.l.: IGI.

Davarpanah, M. (2006). *Scientific information seeking in printed and electronic resources*. (2nd Edition). Tehran: Dabizesh Publishing Co. (Persian)

Fisher, K.E., Sandra, E., & McKechnies, L. (2005). Theroeis of information behavior. Translated by Zare-Farrashbandi et al. 2008, Tehran: Ketabdar Publishing Co. (Persian)

Fisher, K. E., Landry, C. F., & Naumer, C. (2006). Social spaces, casual interactions, meaningful exchanges:'information ground'characteristics based on the college student experience. *Information Research*, 12(2)*:* 3. http://InformationR.net/ir/12-2/paper291.html (accessed May 30, 2017).

Hadimani, M. B., & Rajgoli, I. U. (2010). Assessing information literacy competence among the undergraduate students of College of Agriculture, Raichur: a case study. *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*, 30(2): 70-78.

Kuiper, E., Volman, M. & Terwel, J. (2008). Students' use of Web literacy skills and strategies: searching, reading and evaluating Web information. Information research, 13(3). http://InformationR.net/ir/13-3/paper351.html (accessed Dec. 15, 2015).

Malley, I. (1984). The basic of information skills teaching. Translated by Fatemeh Sabokroh and Azar Emrani. 1998. Tehran: Wajehpardaz Publishing Co. (Persian)

Momeni, M., Valizadeh, S., & Ghorbani, R. (2012). A survey on the information literacy of final-year students studying at Semnan University of Medical Sciences. *Koomesh*, 15 (4): 502-510. (Persian)

Pandpazir, M., & Chesmeh-Sohrabi, M. (2010). A Survey on information literacy of higher education student in Kermanshah University of Medical Sciences based upon Eisenberg and Berkowitz's six big skills. *Research on Information Science and Public Libraries*, 2(16): 115-137. (Persian)

Sajedi, M., & Isfandiari-Moghaddam, A. (2013). A Survey of Information literacy on Ph.D. students and faculty of the Research Institute of Hawzeh and University in Qom. *Journal of Information Systems and Services*, 2(1): 93-104. (Persian)

Seamans, N. H. (2001). Information Literacy A Study of Freshman Students' Perceptions, with Recommendations. (Doctoral dissertation). Virginia Polytechnic Institute and State University).

Sharifi, S. (2007). Identifying and analyzing the information environment aspects of employees at Shahid Chamran University of Ahvaz and its relationship with their socio-economic status. *Journal of Studies in Library and Information Science in Library and Information Science*, 1: 29-52. (Persian)

Sheibany, B., Jamali-Mahmuie, H., & Asnafi, A. (2011). Link between Information Environment and Information Literacy: a case study of Graduate Students at Tabriz University. *Journal of Academic Librarianship and Information Research*, 45(1): 28-48. (Persian)

Sohrabi, H., & Rashidi, F. (2015). A Survey of relationship between information exchange environment and information literacy skills among graduate students of Bu-Ali Sina University. The paper presented at Conference on Management Economics and Social Sciences held by International Center of Academic Communication (ICOAC), Universitat Autonoma De Barcelona, Spain. (Persian)

Tayebnia, Vida. (2006). A Surey on information literacy of graduate students at Faculty of Economics in Allameh Tabataba'i University. (Master thesis). Dept. of Libray and Information Science. Islamic Azad University (IAU), Science and Research Branch, Tehran, Iran. (Persian)

Zahed-Babelan, A., & Rajabi, S. (2012). Evaluation of Information Literacy in University Students. *Journal of Tehnology of Education*, 5(4): 317-309. (Persian)

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1398.6.1.2.7]

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-11]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1398.6.1.2.7]